Motion

1975/76:2135

av herr Fälldin m. fl.
om arbetsmarknadspolitiken

Allas rätt till arbete är en grundläggande målsättning för centerpartiets politik. För att uppnå det målet krävs att samhället för en politik som skapar goda sysselsättningsmöjligheter för alla som önskar ett arbete oavsett bostadsort, fysisk eller psykisk status eller kön.

Det är främst genom en aktiv näringspolitik som nya arbetstillfällen kan skapas. Om inte nya arbetstillfällen kan skapas kommer stora grupper att ställas utanför arbetslivet. I programmet "Arbete och näringsliv" anger centerpartiet hur den framtida näringspolitiken bör utformas. Målet är att skapa ca 400 000 nya jobb till början på 1980-talet.

I sysselsättningsutredningens betänkande (SOU 1975:90) görs en analys av arbetsmarknaden. Därav framgår två huvudproblem. Det ena är att kvinnorna har en betydligt lägre förvärvsfrekvens än männen. Det andra problemet är de stora variationerna i sysselsättningsgrad i olika delar av landet. I skogslänen är antalet sysselsatta betydligt lägre än i storstadslänen. För män är sysselsättningsgraden (16–67 år) 76 procent i skogslänen, medan den i storstadslänen uppgår till 82 procent. De regionala olikheterna är än påtagligare för kvinnorna där sysselsättningsgraden (16–67 år) endast är 52 procent i skogslänen, medan den i storstadslänen är 64 procent.

Obalansen i sysselsättning mellan olika delar av landet motiverar en ny inriktning av närings- och regionalpolitiken. Kraftiga satsningar måste göras för att skapa nya sysselsättningsmöjligheter i de regioner där förvärvsfrekvenserna är lägst.

I sin reservation till sysselsättningsutredningen konstaterar centerns representant att sysselsättningspolitiken måste grundas på en regionalpolitik av långt ambitiösare slag än den som hittills utvecklats. Det alternativ som centerpartiet presenterade i sin riksplan innebär en sådan mera ambitiös regionalpolitik. Inriktningen på ytterligare geografisk omflyttning av arbetskraft måste avvisas, fastslår han.

Enligt centerns mening skall likvärdiga förhållanden skapas för de olika regionerna i landet. Näringsliv och bebyggelse skall fördelas över hela landet i ett nät av livskraftiga regioner och tätorter. Inte minst ungdomen måste ges möjlighet till arbete på hemorten så att den inte tvingas flytta på grund av arbetslöshet.

Arbetsmarknadspolitikens mål

Arbetsmarknadspolitikens syfte är att undanröja arbetshinder av olika slag. Målet – så som det lades fast av 1966 års riksdag – är att åstadkomma och bevara full, produktiv och fritt vald sysselsättning. Denna politik utgör en viktig del av den ekonomiska politiken som balansskapande faktor. Brist på överensstämmelse mellan efterfrågan och tillgång på arbetskraft motverkas med arbetsmarknadspolitiska medel. 1966 års beslut innebar att de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna skulle utformas så att de bidrog till att befästa den fria arbetsmarknaden och ge arbetsmarknadens parter växande utrymme för egna insatser. De rörlighetsstimulerande åtgärderna skulle t. ex. ge arbetsgivare möjlighet att rationalisera verksamheten utan att komma i konflikt med sitt sociala ansvar.

Arbetsmarknadspolitiken tar betydande samhällsresurser i anspråk och verkar därmed i hög grad styrande på samhällsutvecklingen. Arbetsmarknadspolitiken skall enligt centerns mening vara ett medel för att uppnå ett decentraliserat samhälle med full sysselsättning och regional balans. Hittills har den i alltför stor utsträckning stimulerat koncentrationen.

Genom arbetsmarknadspolitiken skall de människor som har svårt att göra sig gällande på arbetsmarknaden få särskilt stöd. Arbetslivet bör anpassas till människors förmåga och förutsättningar. Arbetsmarknadspolitiken har därför en viktig funktion i trygghets- och jämlikhetspolitiken.

I ett djupare perspektiv måste arbetet även fylla en för individen annan funktion än den primära att ge en utkomst. Den egna arbetsinsatsen måste kännas meningsfull. Den skall ge möjlighet till självförverkligande där arbetet känns som en naturlig och berikande del av tillvaron.

I dag finns onekligen många arbeten som inte har dessa positiva egenskaper. Den ständiga strukturomvandlingen måste därför ges en inriktning som skapar även från dessa utgångspunkter goda arbetsbetingelser. Det är viktigt att den enskilde kan överblicka sin egen arbetssituation och känna sig delaktig i det han presterar. Den alltför långt drivna specialisering och övertro på stordriftsfördelar som även inom arbetsmarknadspolitiken varit vägledande en följd av år har många gånger motverkat ett sådant synsätt. Därigenom har det skapats arbetsplatser som snarast har fjärmat arbetaren från hans uppgift i produktionen. Arbetsmarknadspolitiken måste därför inriktas på en förändring i arbetslivets villkor som leder till att uppgiften blir överblickbar och känns motiverad.

ARBETSMARKNADSPOLITIKENS FUNKTION

Den grundläggande karaktären av de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna är sådan att den griper in på en rad olika samhällsområden. Det är av intresse att teckna den roll som den har i olika avseenden.

Arbetsmarknadspolitik – näringspolitik

Behovet av arbetsmarknadspolitiska åtgärder är beroende av tillgången på arbete och förvärvsbenägenheten. En ökad sysselsättning gör det lättare för grupper och individer att få anställning i den öppna marknaden. Ett stort problem uppstår emellertid när efterfrågan på arbetskraft inte geografiskt, yrkesmässigt eller till sin omfattning stämmer överens med arbetskraftsutbudet.

Arbetet har ett stort egenvärde för den enskilde. Genom den ekonomiska politiken – i första hand näringspolitiken – skall antalet arbetstillfällen bringas att öka så att alla som önskar arbete också skall få arbete. Genom regionalpolitiken skall en god geografisk fördelning av arbetstillfällena åstadkommas. Genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder bör utbud och efterfrågan av olika typer av arbetstillfällen bringas i bättre överensstämmelse än för närvarande.

Under senare år har arbetsmarknadspolitiken i alltför stor utsträckning använts som en ersättning för näringspolitiska åtgärder. Vi ifrågasätter om man därvid har fått en effektiv avvägning av samhällets resurser för upprätthållande av en hög sysselsättning.

Regional balans

Regionalpolitiken måste syfta till att skapa goda utvecklingsbetingelser från sysselsättnings- och miljösynpunkt i alla delar av landet. Regeringspolitiken har emellertid i stor utsträckning varit inriktad på koncentration av näringsliv och bebyggelse. Genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder har denna utveckling främjats. Inbyggda tröghetsfaktorer i ekonomin har undanröjts genom åtgärder som underlättat människors geografiska rörlighet, medan otillräckliga åtgärder vidtagits för att skapa regional balans. En grundläggande tanke bakom koncentrationssträvandena har varit att de ansetts vara en förutsättning för en ökad ekonomisk tillväxt. De materiella värdena har satts före de sociala och miljömässiga. Tillräcklig hänsyn har dock inte tagits till koncentrationens stora samhällsekonomiska kostnader, bl. a. i form av miljöförstörelse i koncentrationsområdena och dåligt utnyttjande av samhällsinvesteringar i utglesningsområden.

Koncentrationen kan för en del uppfattas positivt, om den ger ett stort personligt ekonomiskt utbyte. För ett stort antal människor, särskilt familjer, torde emellertid det ekonomiska utbytet vara så litet att det inte uppväger de nackdelar som minskade sociala kontakter och en försämring av fritidsanvändningen innebär. En majoritet av de utflyttande är beredda att flytta tillbaka om de erbjuds ett arbete.

Koncentrationsprocessen medför betydande problem i såväl koncentrationsområden som utglesningsområden. Bristen på regional balans utgör en påfrestning för individerna och samhället. Genom den förda politiken

har inte likvärdiga livsbetingelser kunnat skapas i olika delar av landet.

En av de grundläggande förutsättningarna för koncentrationen har varit den goda tillgången på billig energi. Också från denna utgångspunkt är det i dag angeläget att ompröva koncentrationspolitiken.

Samhällsinsatserna på alla områden måste underordnas målsättningen om regional balans och en positiv utveckling i alla regioner. För arbetsmarknadspolitiken innebär detta en ny inriktning. Även de år 1972 beslutade regionala befolkningsramarna måste ändras i en decentralistisk riktning. I de glesare befolkade delarna måste förutsättningarna skapas för att de lokala produktionsbetingelserna bättre skall kunna tas till vara.

Som centerns representant påpekar i sin reservation till sysselsättningsutredningens delbetänkande varierar sysselsättningsgraden högst påtagligt mellan olika regioner. Den uppbromsning som skett i folkomflyttningen är till stora delar illusorisk. Genom att folkomflyttningarna förändrat befolkningsstrukturen är skillnaderna i utvecklingspotential på sikt större än ett ytligt betraktelsesätt kan ge vid handen. De regionalpolitiska och arbetsmarknadspolitiska insatserna måste dimensioneras med hänsyn till detta. För att målet om full sysselsättning skall kunna uppnås i landets olika delar måste en kraftig satsning ske i de delar av landet där sysselsättningsgraden är som lägst.

Den regionala uppdelningen av arbetsmarknaden på en råvaruproducerande och en förädlande del, förlagd till olika delar av landet, är otillfredsställande. I ett decentraliserat samhälle måste strävan vara att bryta den regionala obalansen på arbetsmarknaden, bl. a. genm att ökad förädling av råvaror sker i regioner med särskilt låg och ensidig sysselsättning.

Arbetsmarknadspolitik – utbildningspolitik

Under vårriksdagen 1975 fattades beslut om inriktningen av arbetsmarknadsutbildningen, vuxenutbildningen och högskoleutbildningen. Ökad aktualitet har därigenom getts frågan om anpassningen mellan utbildningspolitiken och arbetsmarknadspolitiken.

Redan i det reguljära skolväsendet skall grunden skapas för individens kommande yrkesverksamhet. Det är därför viktigt att orientering om arbetslivet sker på ett tidigt stadium.

Det är i dag främst inom gymnasieskolan som det brister i att ge de studerande möjlighet till praktisk yrkesverksamhet. Elever som har fullgjort sin gymnasieutbildning har inte i önskvärd omfattning förberetts för övergången till yrkesarbete. Olika åtgärder måste sättas in från samhällets sida för att underlätta den processen. Genom att organisera läsåret med perioder för praktik bör det vara möjligt att varva teori och praktik. Den introduktion i arbetslivet som sker vid en anställning skulle kunna klaras av redan under utbildningstiden. Vi ser det som angeläget att en reformering sker av gymnasieskolan så att möjligheterna ökas att varva utbildning och praktisk yr-

kesverksamhet. Ett effektivt resursutnyttjande förutsätter en god samplanering av olika utbildningar. Ungdomars svårigheter beror i stor utsträckning på deras bristande praktiska erfarenhet.

Arbetsmarknadspolitik och den enskildes trygghet

Arbetsmarknadspolitiken har otvivelaktigt ett nära samband med socialpolitiken. Den som inte kan få ett arbete eller tvingas bryta upp från sin hemmamiljö utsätts för en stark social påfrestning. De arbetsmarknadspolitiska insatserna på det lokala planet har stor inverkan på de sociala myndigheternas verksamhet. Genom möjligheter till intensifierade insatser från arbetsförmedlingarnas sida kan ekonomiska och sociala problem för den enskilde i många fall motverkas och/eller undanröjas.

Det framstår från många synpunkter som angeläget att en god samordning sker mellan arbetsmarknadsmyndigheterna och de sociala myndigheterna på det kommunala planet. Det är viktigt med nära och naturliga kontakter mellan de statliga och kommunala myndigheterna.

De insatser som görs på arbetsmarknadspolitikens område kan i betydande utsträckning sägas vara ett stöd för människor som har svårt att hävda sig på arbetsmarknaden. Personalen på arbetsförmedlingarna lägger ner ett mycket stort arbete på att hjälpa dessa människor med olika åtgärder som leder till en anställning genom vilken de kan få en trygg försörjning.

De senaste årens arbetsrättsliga lagstiftning har inneburit en väsentligt större trygghet för människor i arbetskraften. Inte minst lagen om anställningstrygghet har haft betydelse i det sammanhanget. Det är emellertid helt uppenbart att den lagstiftningen inte tar hänsyn till sysselsättning för de människor som söker komma in på arbetsmarknaden.

Den del av lagstiftningen som gäller behandlingen av korttidsanställda, provanställda m. m. tillhör lagens avtalsbara område. På en rad sektorer har regler skapats, vilka kommit att innebära effekter av icke önskad social natur. Det gäller t. ex. tillfälliga anställningar som hemsamarit för vård av anhörig eller möjlighet att tillämpa provanställningar inom arbetsvården för att hjälpa nya människor in i arbetslivet. Nytillträdande grupper har svårt att etablera sig på arbetsmarknaden genom att en del arbetsgivare tvekar att anställa människor med tillsvidareförordnande om de inte har arbetslivserfarenhet.

Inom vissa sektorer är det över huvud taget svårt för nytillträdande arbetskraft att nå andra anställningsformer än objektsanställningar. Det finns tecken som tyder på att denna mindre trygga anställningsform tillämpas i större utsträckning efter trygghetslagens tillkomst.

Vi har här endast pekat på några förhållanden beträffande effekterna av trygghetslagen så som den tillämpas. Enligt vår mening finns anledning att särskilt studera dessa tendenser för att möjliggöra en utveckling av trygghetslagen och anpassning av dess tillämpning till vissa allmänt accepterade

arbetsmarknadspolitiska och sociala mål. En sådan utvärdering bör ske under medverkan av representanter för bl. a. arbetsmarknadens parter, riksdagspartierna och de båda kommunförbunden. Den grupp inom arbetsmarknadsdepartementet som studerar trygghetslagens effekt bör ges en sådan vidare representation och utökade befogenheter.

Stora grupper har svårt att göra sig gällande på arbetsmarknaden. Orsaken till detta kan i huvudsak sammanfattas i tre punkter:

1. Bristande erfarenhet från arbetslivet. Det gäller främst ungdomar och de kvinnor som nu söker sig ut på arbetsmarknaden.

2. Bristande utbildning. Allt fler människor blir handikappade i det alltmer specialiserade och avancerade yrkeslivet.

3. Högre arbetstempo och brister i arbetsmiljön. Detta innebär att allt fler människor får svårigheter, beroende på fysiska eller psykiska handikapp.

En arbetsmarknadspolitik för jämlikhet måste innebära att alla människor skall beredas samma möjligheter att få meningsfulla och trivsamma arbetsuppgifter. Insatser måste kunna göras på olika områden, beroende på vilka problem som är aktuella i det enskilda fallet.

Kvinnornas situation

Den förbättrade utbildningen och de senaste årens förändringar i skatte- och sociallagstiftningen har inneburit att allt fler kvinnor strävar efter att få ett förvärvsarbete. Alltför ofta har emellertid deras förväntningar på arbetsmarknaden inte kunnat infrias. Bristande eller inaktuell yrkesutbildning i kombination med könsrollstänkande har begränsat kvinnornas arbetsmarknad så långt att de ibland inte varit motiverade att söka sig ut i yrkeslivet. Det traditionella könsrollstänkandet är djupt rotat, vilket inte minst linje- och tillval i gymnasieskolan visar. Barntillsynsfrågorna är i många fall ett svårt hinder för båda föräldrarnas förvärvsarbete på heltid. Tillgången på halvtids- och deltidsarbeten är otillräcklig.

Genom sysselsättningsutredningen har kvinnornas sysselsättning kommit i blickpunkten. Under de senaste tio åren har antalet kvinnor på arbetsmarknaden ökat med 400 000. Fortfarande råder dock betydande skillnader i sysselsättningsgrad mellan könen.

Enligt sysselsättningsutredningen och långtidsutredningen kommer en mycket stor del av den framtida sysselsättningsökningen att ske inom den offentliga sektorn. Vi instämmer i den bedömningen. Främst inom de tre områdena långtidssjukvård, åldringsvård och barnomsorg kommer det att krävas mer personal. Detta faktum får inte bli en självuppfyllande prognos som styr den kvinnliga arbetskraften enbart till traditionella kvinnoyrken. Det finns utrymme för en utveckling av näringslivet, speciellt i de mindre tätbefolkade delarna av landet. I mindre orter där man av naturliga skäl inte har befolkningsunderlag för att ha ett brett utbud av tjänster inom

servicesektorn kan näringslivet få en viktig uppgift i att bereda kvinnorna sysselsättning.

En rad åtgärder måste vidtas för att arbetsmarknaden skall bli tillgänglig för kvinnorna. Den medelålders kvinnogenerationens bristande yrkesutbildning måste kompenseras och introduktionen på arbetsmarknaden för kvinnor underlättas. En jämnare könsfördelning inom arbetsmarknadsutbildningens olika kurser måste uppnås. Samhället bör på olika vis uppmuntra icke könsrollsbundna studieval. Kvinnorna kan inte nå en jämlik ställning på arbetsmarknaden med mindre än att männens attityd till t. ex. hemarbete, vård och fostran förändras och att hela familjen solidariskt tar hänsyn till och ansvar för varandra. Staten och kommunerna måste gå i spetsen för införande av flexibel arbetstid och deltidstjänster.

Av särskilt stor vikt i detta sammanhang är att familjepolitiken byggs ut bl. a. med en tillfredsställande lösning av omsorgsfrågan. Dessa frågor utvecklar centerpartiet i en särskild motion.

Genom bl. a. en centermotion beslutade höstriksdagen 1975 att en parlamentarisk kommitté skall tillsättas för att utreda jämställdhetsfrågorna. Detta arbete bör ge goda förutsättningar för att komma till rätta med könsrollstänkandet och kvinnornas problem på arbetsmarknaden.

De äldre

Under en följd av år har en helt orimlig utveckling pågått, där människor redan vid 50 års ålder – i vissa fall ännu yngre – inte ansetts tillräckligt högpresterande för arbetslivets krav. Den kraftiga strukturrationaliseringen har i stor utsträckning drabbat den äldre arbetskraften. I vissa fall har inte den äldre arbetstagarens yrkeslivserfarenhet uppvägt de yngres utbildning. Det är därför viktigt att samhället skapar möjligheter för vidareutbildning och fortbildning av äldre arbetstagare.

Genom olika reformer på arbetslivets område har anställningstryggheten förbättrats för de äldre. Det är också nödvändigt att förbättra de äldres möjligheter att erhålla nytt arbete, t. ex. genom att slopa uttaget av ATP-avgift för anställda över en viss ålder. Verksamheten med anpassningsgrupper har en viktig funktion att fylla när det gäller att finna lämpliga arbetsuppgifter för dem som har svårt att finna sig till rätta i arbetslivet. Den utvärdering som skett i AMS regi för att utröna anpassningsgruppernas verksamhet visar att dessa ännu inte i någon större utsträckning har lyckats rekrytera ny arbetskraft, utan främst vidtagit åtgärder för redan anställda. För att nya grupper skall hjälpas in på arbetsmarknaden krävs därför att arbetsförmedlingen utvecklar sitt stöd till anpassningsgrupperna så att dessa kan bredda sin verksamhet till extern rekrytering och samordna verksamheten mellan olika företag.

De unga

Att ha tillgång till ett arbete är en självklar rättighet i ett välfärdssamhälle. Att stora grupper unga människor inte kan få ett arbete är särskilt allvarligt. Svårigheterna för ungdomarna på arbetsmarknaden, i kombination med de regionala skillnaderna i sysselsättningsläget, ger upphov till en betydande utflyttning och snedvridning av ålderssammansättningen i de sysselsättningssvaga områdena i landet.

Det borde vara en självklar uppgift för samhället att ta ansvar för alla ungdomars yrkesutbildning och introduktion i arbetslivet. Lika naturligt som samhällets engagemang för ungdomars utbildning är måste ett engagemang för dem som vill skaffa sig arbetslivserfarenhet vara. De ungdomar som väljer förvärvslivet direkt efter grundskolan är ofta de som tappat intresset för studier. Dessa måste samhället hjälpa med olika stödåtgärder. Det är orimligt som det nu är att de ungdomar som bäst behöver stöd inte nås av samhället.

Arbetsmarknadsmyndigheterna i samarbete med såväl privat som offentlig sektor och skolan måste gemensamt forma handlingslinjer för hur det konkreta arbetet skall utformas. Det bör vara naturligt att kommunen, som ansvarar för utbildningen, också är huvudman för en utökad verksamhet i detta avseende. Det ekonomiska ansvaret för dessa gemensamma insatser måste emellertid åligga statsmakterna.

Arbetet för att möta ungdomsarbetslösheten är på längre sikt en såväl arbetsmarknadspolitisk fråga som en närings-, social- och utbildningspolitisk fråga. Det är fråga om att eliminera olika slag av utslagningsmekanismer.

Trots en relativt väl utvecklad socialpolitik är de samhälleliga organens metoder och resurser otillräckliga för att eliminera och mildra de sämst ställdas situation. Därför kan utslagningsmekanismerna följa barnen upp genom åren, under skoltiden och därefter förvärra situationen. Självfallet har utbildningspolitiken ett stort värde i det här avseendet. Erfarenheter visar att huvuddelen av de hårdast drabbade ungdomsarbetslösa är de som av en eller annan anledning slutat skolan i förtid. Samhället måste se till att ungdomen antingen får ett förvärvsarbete eller en yrkesutbildning.

Utan tvivel är kraftfulla åtgärder för att bekämpa ungdomsarbetslösheten av stort värde för att förebygga sociala problem. Erfarenheter tyder på att en arbetslöshetsperiod som kommer i 15–17 års ålder för ungdom som av olika skäl lämnat utbildningen kan få förödande konsekvenser. Man kan därför säga att sysselsättning, dvs. att ha något meningsfullt att göra, är av oerhörd betydelse för ungdomens uteckling. Dessutom torde insatser från samhällets sida i detta skede innebära att samhället i framtiden inte behöver gå in med social rehabilitering i samma utsträckning som nu sker. Det förtjänar påpekas att intensiva åtgärder erfordras, som inte bara strävar efter att anpassa dessa ungdomar till arbetsmarknaden utan dessutom anpassar lämpliga sektorer av arbetsmarknaden till dem.

Det behövs en rullande inventering över ungdomars sysselsättningssituation, vilken bör anförtros kommunerna. Skolstyrelsen borde rimligen ansvara för uppföljningen av elev som lämnar grundskolan eller gymnasieskolan i förtid. Uppföljningen bör ske högstadieområdesvis en gång per kvartal.

För att medverka till att unga människor kommer in på arbetsmarknaden fordras en långtgående samordning av insatserna från särskilt skolan och arbetsmarknadsmyndigheterna. Arbetsmarknadens parter har ett stort gemensamt ansvar i vad gäller ungdomens introduktion på arbetsmarknaden. Praktikplatser bör ställas till förfogande i långt större utsträckning än vad som för närvarande är fallet.

De handikappade

De ständigt stegrade kraven i arbetslivet innebär att allt fler människor har svårt att klara påfrestningarna. Som ett resultat av detta håller två arbetsmarknader på att växa fram: en öppen och en skyddad del. Det måste vara grundläggande för en socialt riktig arbetsmarknadspolitik att motverka detta genom att företagen tar ett större ansvar för att utforma arbetsplatserna så att handikappade kan beredas arbete. Både en utvidgad lagstiftning och ytterligare ekonomiska stimulanser kan behövas. Det senare gäller särskilt under ett övergångsskede.

De handikappades sysselsättning i den öppna marknaden måste underlättas. Den halvskyddade sysselsättningen måste byggas ut, liksom stödet till olika arbetshjälpmedel m. m. Nuvarande syn på den enskilde arbetstagaren grundar sig på ett normalprestationstänkande. Härigenom har arbetsmarknaden kommit att indelas i ett A- och ett B-lag, där arbetsinsatsen från människor med olika former av handikapp nedvärderas. Denna inställning måste förändras och de handikappade räknas in i den ordinarie arbetskraften. Förutom att de handikappade utgör en betydande arbetskraftsresurs är det nödvändigt att samhället gör insatser för att leda in dem i den sociala gemenskapen. Ett arbete som ger tillvaron mening är därvidlag betydelsefullt. Inte minst stat och kommun måste i ökad utsträckning skapa arbetstillfällen för handikappade, bl. a. genom halvskyddad sysselsättning.

Olika lösningar kan tänkas för att bereda handikappade sysselsättning ute i den öppna arbetsmarknaden. Genom frivilliga överenskommelser och genom stöd till företag som anställer handikappade bör man nå fram till tillfredsställande lösningar. Det är värdefullt att lagarna om anställningstrygghet och om vissa anställningsfrämjande åtgärder har stiftats för att hjälpa bl. a. handikappade att behålla sitt arbete. En utvärdering av lagarnas hittillsvarande effekter bör som vi tidigare framhållit ske.

På ett stort antal arbetsplatser har under de senaste åren utvecklats s. k. anpassningsgrupper där representanter från löntagarorganisationer, arbetsgivare och arbetsförmedling gemensamt söker finna lämpliga arbetsuppgifter

för den som av fysiska eller psykiska skäl har svårt att klara påfrestningarna på sin arbetsplats. Verksamheten med anpassningsgrupper är relativt ny, och den omfattar endast de något större arbetsplatserna. Det är angeläget att denna verksamhet kan utvecklas såväl kvalitativt som kvantitativt.

Den mest besvärliga situationen har de som av psykiska skäl inte finner sig till rätta på arbetsplatsen. Förhållandena i samhället och arbetslivet gör att dessa blir fler och fler. Ett värdefullt stöd för dessa vore om någon eller några arbetskamrater får möjlighet att ta sig an deras problem och hjälpa dem till rätta. Ett sådant system bör utvecklas i nära samband med de anställdas organisationer och anpassningsgrupperna. Särskilt stora psykiska påfrestningar kan förutses vid nyanställningar där den nya är främmande för förhållandena på arbetsplatsen.

Den framtida arbetsmarknaden

1960-talet präglades av kraftiga strukturella förändringar på arbetsmarknaden. Många företag slogs ut, och hela branscher fick betydande sysselsättningsproblem. Mycket talar för att 1970- och 1980-talen också kommer att innebära stora omställningsproblem, även om dessa omställningar blir av annan karaktär.

Hittills har i vissa fall ett alltför hårt utnyttjande av naturresurserna tillåtits. Produktionen har i många fall skett utanför det ekologiska systemets gränser. Begränsade naturresurser förbrukas i förhoppningen att när de är slut skall ersättningsprodukter finnas tillgängliga. Genom ökade krav på den enskilde arbetstagaren har arbetsmiljön i vissa avseenden försämrats, bl. a. med stressfenomen som följd. Den psykiska pressen är nu det största problemet för individen när det gäller att finna sig till rätta i arbetslivet. Förutom den personliga påfrestningen medför stressen betydande kostnader för såväl individ som samhälle.

De aktuella energi- och råvarufrågorna visar att vi snart kan tvingas att radikalt ompröva produktionsmetoder och produktionsinriktning. Vår produktion är i hög utsträckning uppbyggd utifrån förutsättningen att billig energi och råvara finns tillgänglig. I framtiden torde inte detta kunna påräknas, vilket påverkar hela samhällsbilden och också därmed sysselsättningens inriktning.

Den allmänna debatten om den framtida arbetsmarknaden har i hög grad handlat om hur vi på smidigaste möjliga sätt skall komma över i vad som brukar betecknas som det postindustriella samhället, dvs. ett samhälle där antalet i varuproduktionen sysselsatta minskar och i tjänste- och servicesektorn ökar. Det kan ifrågasättas om den nuvarande utvecklingen är i alla avseenden önskvärd.

Det råder inget tvivel om att det finns stora och angelägna behov att täcka på tjänste- och servicesektorn. Man behöver bara peka på det ökade behovet av vårdtjänster och utbildningstjänster. Det kan därmed inte utan

vidare hävdas att de varuproducerande områdena kommer att få ett minskat behov av arbetskraft. Det finns storbehov att täcka också där. Förbättringar i arbetsmiljön, innebärande bl. a. ett mindre stressande arbetstempo, kan förutsätta ytterligare arbetskraftsbehov. En prövning av effekterna vid en annan fördelning av det totala skattetrycket på produktionen i vad gäller arbetskraft, maskiner och energiförbrukning framstår som önskvärd från såväl samhällsekonomisk synpunkt som sysselsättnings-, miljö- och resurshushållningssynpunkt.

En utvecklad företagsdemokrati medför större engagemang i arbetet, höjd trivsel på arbetsplatsen, ökad effektivitet och jämlikhet. Koncentrationen till stora företag och den centralisering av beslut och inflytande som därmed följer håller tillbaka enskilda initiativ och viljan att ta ansvar. Ett decentraliserat näringsliv har bättre förutsättningar för företagsdemokrati. Det är viktigt att arbetsdemokratin inte byråkratiseras.

Måluppfyllelsen

Det yttersta målet för arbetsmarknadspolitiken måste vara att uppnå samhällets välfärdsmål. Centerpartiet betonar starkt kravet på jämlikhet, god miljö och demokrati. Då måste även arbetslivet utformas utifrån dessa förutsättningar.

Uppgiften för arbetsmarknadspolitiken är att uppnå allmänna samhälleliga ambitioner. Då får den inte inriktas på enbart kortsiktiga lösningar. Det gäller att de olika arbetsmarknadspolitiska åtgärderna sammanvägs till en fungerande enhet som skapar full och jämn sysselsättning i landets olika delar.

Den arbetsmarknadspolitik som har inneburit flyttning av arbetskraft till företagen i främst större städer har varit olycklig och inneburit en felaktig resursanvändning. Det är därför beklagligt att sysselsättningsutredningens majoritet fortfarande förordar en rörlighetsstimulerande politik.

Åtgärdsprogram

I motionen har vi angett vår principiella syn på arbetsmarknadspolitiken.

Grunden för att öka sysselsättningen måste vara en aktiv näringspolitik som tar sikte på att skapa goda och jämlika möjligheter till arbete dels mellan män och kvinnor, dels mellan befolkningen i olika regioner. I samverkan med denna skall arbetsmarknadspolitiken undanröja förvärvshinder av olika slag och bringa utbud och efterfrågan i bättre överensstämmelse än för närvarande.

Som ett viktigt led i regionalpolitiken skall arbetsmarknadspolitiken syfta till att skapa regional balans. Det är angeläget att de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna sätts in i ett decentralistiskt sammanhang. Genom sysselsätt-

ningsutredningens siffermaterial har de regionala skillnaderna i förvärvsgrad klarlagts.

De arbetsmarknadspolitiska åtgärderna skall särskilt främja sysselsättningen på de orter där sysselsättningsgraden är lägst. Den hittillsvarande inriktningen att flytta människor från dessa områden till expansionsregioner kan inte accepteras.

Arbetsmarknadspolitiken och socialpolitiken har en naturlig anknytning då de båda har till uppgift att stödja utsatta grupper i samhället. Vi har i motionen pekat på de svårigheter som kvinnor, ungdomar, äldre människor och handikappade har när det gäller att få arbete. Politiken på dessa områden måste samordnas så att arbetslivet blir tillgängligt för alla människor.

Enligt centerpartiets mening fordras ett samlat program för att stödja olika grupper i en ogynnsam arbetsmarknadssituation. Ett sådant program bör bl. a. innebära att:

1. arbetsmarknadspolitiken inriktas på att skapa närhet mellan boende, arbete och service,
2. de arbetsmarknadspolitiska stödåtgärderna syftar till att skapa regional balans,
3. arbetsdagen förkortas för i första hand småbarnsföräldrar,
4. staten och kommunerna går i spetsen dels för att bereda möjlighet till deltidstjänst, dels till flexibel arbetstid för de anställda,
5. samhällets barnomsorg byggs ut för att ge full behovstäckning,
6. arbetsmarknadsutbildningen intensifieras genom bl. a. uppsökande verksamhet,
7. skolan genom studievägledning stimulerar eleverna till icke könsbundna val av utbildningslinjer,
8. samhället har skyldighet att ta sig an varje ung människas sysselsättningssituation,
9. ett utökat antal praktikplatser i såväl offentlig som privat regi inrättas,
10. en god samhällelig konjunkturberedskap ständigt upprätthålles, avsedd att särskilt trygga sysselsättningen för utsatta grupper på arbetsmarknaden,
11. arbetsförmedlingens resurser förstärks,
12. uttaget av ATP-avgift för anställda över 55 år bör slopas,
13. systemet med anpassningsgrupper utvecklas i syfte att underlätta omplacering inom företag,
14. människor med nedsatt arbetsförmåga tillförsäkras möjlighet att försörja sig genom att arbeta utifrån sina egna förutsättningar.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställer vi[1]
att riksdagen beslutar

1. att hos regeringen begära att effekterna av lagen om anställningstrygghet utvärderas i enlighet med vad som anförts i motionen,
2. att i övrigt ansluta sig till punkterna 1, 2, 4, 6, 8, 9, 10, 11, 13 och 14 i det åtgärdsprogram för på arbetsmarknaden utsatta grupper som presenteras i motionen.

Stockholm den 23 januari 1976

THORBJÖRN FÄLLDIN (c)

KARIN SÖDER (c)

RUNE GUSTAVSSON (c)
i Alvesta

FRITZ BÖRJESSON (c)
i Glömminge

THORSTEN LARSSON (c)
i Staffanstorp

SONJA FREDGARDH (c)

CLAES ELMSTEDT (c)

JAN-IVAN NILSSON (c)
i Tvärålund

MAJ PEHRSSON (c)

ELVY OLSSON (c)
i Hölö

LENNART MATTSSON (c)
i Lane-Herrestad

TORSTEN BENGTSON (c)
i Jönköping

BERTIL JONASSON (c)

NILS G. ÅSLING (c)

IVAN SVANSTRÖM (c)

[1] (Se även motionerna 1975/76:2136–2138)

GOTAB 51259 Stockholm 1976